

JULEKRYBBER FRA KRAKOW

**BYEN KRAKOWS
HISTORISKE MUSEUM**

JULEKRYBBER FRA KRAKOW

BYEN KRAKOWS HISTORISKE MUSEUM
RUNDETAARN 28.11.1997–11.01.1998

JANUSZ PODLECKI (fotografier), ANNA SZALAPAK (tekster)

DEN POLSKE REPUBLIKS AMBASSADE
FORLAG „KARPATY” – ANDRZEJ ŁĄCZYŃSKI
KØBENHAVN – KRAKOW 1997

SPONSORER

RUNDETAARN

POLSKA STATENS TURISTBYRÅ

KØBENHAVNS AMT

POLISH AIRLINES LOT

KRAKOWS KULTUREL
FORVALTNING

KØBENHAVNS KULTURFOND

DEN DANSKE BANK

ORBIS RESOR

DEN POLSKE REPUBLIKS
AMBASSADE

AVIS BILUDLEJNING

Tekster:
© ANNA SZALAPAK

Fotografier:
© JANUSZ PODLECKI

Grafisk bearbejdelse:
© MAGDALENA MICHALSKA

Oversættelser:
ADAM KRZYSZTOF CZARTORYSKI, OVERSÆTTERFIRMA „BABEL”

© Copyright by Publishing House „Karpaty” – Andrzej Łączyński, Cracow 1997

ISBN 83-85204-53-9

WYDAWNICTWO „KARPATY” – ANDRZEJ ŁĄCZYŃSKI
30-043 Kraków, ul. Biernackiego 17/39, tel. (48601) 48-50-66, (4812) 633-62-13

Byen Krakows Historiske Museum præsenterer med stor glæde en udstilling af Krakows julekrybber.

Julekrybber, der er kendt fra alle lande i den kristne kulturkreds, har i Krakow en tradition, der går tilbage til middelalderen.

Krakows julekrybber skylder byens arkitektur deres form. Det adskiller dem fra de mest kendte julekrybber fra Napoli, Spanien og Tyskland, samt fra krybber fra andre regioner i Polen, og forbinder dem med deres skabere, håndværkerne, der byggede de smukke bygninger i vores by.

Når De ser vores udstilling, lærer De både de polske juletraditioner at kende og vores bys smukke arkitektur – dens tårne og kirker, det kongelige slot og borgernes stenhuse – i form af julekrybber fremstillet af farverigt stanniol. Vi viser Dem det skønne og eventyrlige Krakow.

Vi tror vores udstilling, som er baseret på universielle og regionale traditioner, vil medvirke til et bedre kendskab til vore nationer.

Vi vil blive meget glade, hvis denne udstilling vækker en sådan interesse for vores by, at De vil besøge Krakow. Vi inviterer Dem hermed!

Vi ønsker Dem gode oplevelser på udstillingen, og benytter lejligheden til at ønske Dem en glædelig jul og et godt nytår.

ANDRZEJ SZCZYGIEL

Direktør

Byen Krakows Historiske Museum

1. Den ældste julekrybbe, som findes i museum, fremstillet af Michał og Leon Ezenekier i slutningen af det 19. årh. (ejet af Etnografisk Museum i Kraków) – den tjente som mønster for senere julekrybbemagere.

KRAKOWS JULEKRYBBER FRA KRAKOWS BYHISTORISKE MUSEUMS SAMLING

Krakow - den enestående by. Den er et symbol, en kulturskat og en national helligdom.

Som tidligere hovedstad i Polen har Krakow sammen med Prag, Wien, Nürnberg og Budapest ydet et betydeligt bidrag til kulturudviklingen i Centraleuropa. Også idag er Krakow et af de vigtigste kulturcentre i Polen. Et rigt udvalg af folketraditioner, der stadig lever i byen, tilføjer den charme, kolorit og originalitet.

En af de meget gamle traditioner der stadig dyrkes hvert år ved juletid er fremstillingen af julekrybber.

Oprindeligt var den en lille bygningskonstruktion i modelstørrelse. Den havde til formål at skabe en forestilling om de omgivelser, der dannede ramme om Jesu fødsel julenat i Betlehem. Som sagt, kunne den være af yderst beskeden størrelse - passende for en placering under familiens juletræ.

Julekrybber har som fænomen været kendt hos kristne folkeslag i århundreder. I Polen viser det sig i det 13. århundrede, formodentligt indført af tilvandrede Franciskanermunke, der bosatte sig i landet.

Baroktiden er en periode med stor udvikling i udformning af julekrybber. De bliver større og mere komplicerede i konstruktionen. De indrettes med bevægelige dukkefigurer styret af opfindsomme mekanismer. Forbilledet til denne udvikling menes at være omvandrende marionetteatre fra Frankrig, som viser sig i Polen i begyndelsen af det 18. århundrede.

Også julekrybberne udvikler sig i retning af omvandrende teater. Forestillinger spillede på befolkede gader og pladser. Handlingen støttedes med tale, sang og musik. Efterhånden bliver krybberne mere og mere avancerede i konstruktion og kunstnerisk udformning, og der tilføjes flere rum og etager. Den Hellige Familie installeres i et centralt rum på første sal, medens de mere jordnære handlinger henvises til stueetagen.

I det 19. århundrede opstår en ny skik i Krakow. Bygningsarbejdere, der ikke har så travlt i vinterperioden, fordriver tiden med at fremstille julekrybber til salg. De byggede to forskellige typer krybber, de helt små og enkle, til at stille under juletræet hos familierne, og de store, rigt udsmykkede, der var meget tidskrævende i fremstillingen.

I den anden halvdel af det 19. århundrede kom der igen en ny skik i Krakow. En gruppe, der var fælles om at fremstille krybber, bar den rundt i byen fra hjem til hjem, og der hvor man blev budt velkomne, gav man en forestilling med dukkespil, sang og musik.

Det udviklede sig til en årlig begivenhed, hvor man kort før jul på rådhuspladsen arrangerede udstillinger af de nye julekrybber. De var et tilløbsstykke for byens borgere, der kom, og beundrede de smukke bygningsværker. Og blev man særlig begejstret for nogle, så inviterede man hele gruppen med til sit hjem, hvor forestillingen kunne overværes af familien og dennes venner.

Der var travlhed under forestillingen i hele gruppen. Nogen styrede dukkerne, nogen læste op af teksten, og andre sang og dansede. Der kunne også være musikledsagelse, oftest bestående af violin, harmonika eller kontrabas.

Traditionen med julekrybberne fortsatte op til 1. Verdenskrig. Så gik der fire lange år, hvor der ikke var plads til den slags aktiviteter. Da krigen endelig sluttede, troede man at Krakows tradition var forglemmt.

Men så skete det i 1923, at man i byens intellektuelle kredse tog initiativ til en årlig udstilling af byens julekrybber. Udstillingen blev afsluttet med en konkurrence, hvor de smukkeste blev udpeget, og kunstnerne hyldet for deres store indsats.

Ideen med den årlige konkurrence genopstod på samme måde efter 2. Verdenskrig. Hvert år den fjerde december, under publikums store bevågenhed, samles de konkurrerende grupper med deres værker rundt omkring Mickiewicz statue på byens rådhusplads. Her udvælges de bedste for siden at blive præsenterede for en dommerkomité - specielt samlet til lejligheden. Nogle dage senere offentliggøres det endelige resultat.

Der er ingen aldersmæssig, social eller professionel begrænsning for at give sig i kast med at bygge en krybbe og deltage i konkurrencen. Man skal dog være opmærksom på et par ufravigelige krav. For det første skal sceneriet omkring Jesu fødsel være det centrale blandt krybbens mange motiver. Dernæst skal den indeholde kunstnerisk bearbejdede motiver fra byens badebillede, uden dog på nogen måde at blive til en arkitektonisk model. Hvad angår konstruktionen skal man være opmærksom på, at den skal være så let som muligt. Der skal udfoldes megen opfindsomhed, for alle „byggematerialer” er tilladte, bare de bedst muligt illuderer virkeligheden.

Når bedømmelseskomitéen endelig skal vælge den bedste, lægger de særlig vægt på krybbens proportionering, dennes dekorative værdi, farverigdom, udformning af dukkerne og samspillet mellem traditioner og nye ideer og fantasifulde indslag.

Krakows specielle atmosfære og borgernes kærlighed til traditionerne i al almindelighed gør, at julekrybben som kunstart trives i bedste velgående den dag idag.

Den årlige konkurrence er en af de mange begivenheder som livet i Krakow er så rigt på, og som borgerne trofast følger, og udviser megen interesse for.

KATALOG OVER UDSILLEDE VÆRKER

1. Krakow-julekrybbe – meget stor, med scene og et midtertårn, som efterligner det højeste af tårnene på Sct. Maria Kirke. Fremstillet af Zygmunt Grabarski i 1962 – I præmie; inventarnummer MHK 4/Xa; 250x132x45 cm.

2. Krakow-julekrybbe af ældre type, udført hovedsagelig i papir, med et midtertårn med kugleformet kuppel og en stjerne på toppen. Fremstillet af Stefan Mitka i 1947 – I præmie; inventarnummer MHK 6/Xa; 128x85x22 cm.

3. Krakow-julekrybbe – middel størrelse, med midtertårn, som efterligner Zygmunttårnet. Fremstillet af Ferdynand Sadowski i 1967; inventarnummer MHK 19/Xa; 130x85x30 cm.

4. Krakow-julekrybbe – stor og rigt udsmykket. Fremstillet af Waław Morys i 1967; inventarnummer MHK 22/Xa; 148x85x37 cm.

5. Krakow-julekrybbe – lille, rigt udsmykket med små søvlslinger. Fremstillet af Stanisław Guńkiewicz i 1976 – III præmie; inventarnummer MHK 30/Xa; 65x32x20 cm.

6. Krakow-julekrybbe – stor, med en scene om den nationale helt Tadeusz Kościuszko. Fremstillet af Kazimierz Wiatr i 1976 – IV præmie; inventarnummer MHK 35/Xa; 195x135x38 cm.

7. Krakow-julekrybbe – stor, med Wit Stwoszs alter fra Mariacka basilikaen. Fremstillet af Edward Romanik i 1975 – II præmie; inventarnummer MHK 37/Xa; 170x125x40 cm.

8. Krakow-julekrybbe – meget stor og rigt udsmykket. Fremstillet af Zdzisław Dudzik i 1975 – II præmie; inventarnummer MHK 39/Xa; 260x150x60 cm.

9. Krakow-julekrybbe – stor, med mange tårne og en del af Krakows Hovedmarkedsplads samt med Sukiennice. Fremstillet af Witold Głuch i 1977 – II præmie; inventarnummer MHK 42/Xa; 210x120x45 cm.

10. Krakow-julekrybbe – stor, af Ezenekier's type, med en kugleformet kuppel i midten. Fremstillet af Stanisław Paczyński i 1978 – I præmie; inventarnummer MHK 48/Xa; 205x105x32 cm.

11. Krakow-julekrybbe – stor, med drejescene og „tympanon” pyntet med en hane. Fremstillet af Bronisław Pięcik i 1979 – I præmie; inventarnummer MHK 77/Xa; 155x94x54 cm.

12. Krakow-julekrybbe – middel størrelse, med Lajkoniks følge. Fremstillet af Zdzisław Dudzik i 1968 – III præmie; inventarnummer MHK 79/Xa; 140x72x35 cm.

13. Krakow-julekrybbe – stor med mange tårne. Fremstillet af Tadeusz Gillert i 1970; inventarnummer MHK 80/Xa; 165x60x46 cm.

14. Krakow-julekrybbe – stor, med trapper. Fremstillet af Włodzimierz Łesyk i 1980 – I præmie; inventarnummer MHK 82/Xa; 155x84x47 cm.

15. Krakow-julekrybbe – lille med Lajkonik og Wawel-

ski dragen. Fremstillet af Antoni Wołek i 1980 – I præmie; inventarnummer MHK 83/Xa; 75x32x22 cm.

16. Krakow-julekrybbe – middel størrelse, rigt udsmykket med små kugler. Fremstillet af Kazimierz Rozpędzik i 1980 – II præmie; inventarnummer MHK 85/Xa; 124x60x22,5 cm.

17. Krakow-julekrybbe – stor, med mange tårne og figurer. Fremstillet af Mieczysław Marchwian i 1980 – udmærkelse; inventarnummer MHK 87/Xa; 187x100x55 cm.

18. Krakow-julekrybbe – middel størrelse, med en stjerne. Fremstillet af Włodzimierz Malik i 1981 – I præmie; inventarnummer MHK 111/Xa; 110x60x22 cm.

19. Krakow-julekrybbe – stor, med trapper og „tympanon” i midten og et dominerende tårn med ur. Fremstillet af Stanisław Paczyński i 1981 – I præmie; inventarnummer MHK 109/Xa; 154x71x40 cm.

20. Krakow-julekrybbe – meget stor med stort antal gotiske motiver. Fremstillet af Zygmunt Grabarski i 1982 – I præmie; inventarnummer MHK 112/Xa; 225x125x60 cm.

21. Krakow-julekrybbe – middel størrelse, med Krakows våben placeret dominerende på julekrybbens fodstykke. Fremstillet af Agnieszka Rozpędzik i 1990 – udmærkelse; inventarnummer MHK 192/Xa; 74,5x32x18 cm.

22. Krakow-julekrybbe – middel størrelse, med tårne i romansk stil, bygget af en 13-årig dreng. Fremstillet af Bogusław Kamiński; inventarnummer MHK 153/Xa; 90x71x41 cm.

23. Krakow-julekrybbe – middel størrelse i form af Barbakan med Floriańska Porten. Fremstillet af Michał Wincencik i 1984 – II præmie; inventarnummer MHK 122/Xa; 81x60x33 cm.

24. Krakow-julekrybbe – middel størrelse, med billede af Den hellige Treenighed fra Det hellige Kors og Ånds Kapel i Wawels domkirke. Fremstillet af Witold Kawecki og Dariusz Jakobiak i 1984 – I præmie; inventarnummer MHK 124/Xa; 118x64x36 cm.

25. Krakow-julekrybbe – middel størrelse, med Wawels tårne, rigt udsmykket med pailletter. Fremstillet af Marian Windyka i 1984; inventarnummer MHK 127/Xa; 110x65x22 cm.

26. Krakow-julekrybbe – mekaniseret, med Det historiske Museums emblem, ligger på Lajkoniks hånd. Fremstillet af Tadeusz Żmirek i 1985 – speciel præmie; inventarnummer MHK 130/Xa; 120x61x43 cm.

27. Krakow-julekrybbe – lille, med en flok engle. Fremstillet af Maciej Moszew i 1986 – I præmie; inventarnummer MHK 152/Xa; 76x52x28 cm.

28. Krakow-julekrybbe – middel størrelse, med en gylden kuppel over en lille scene. Fremstillet af Zbigniew Gilert i 1986 – II præmie; inventarnummer MHK 155/Xa; 92x38x28 cm.

29. Krakow-julekrybbe – lille, i gyldne farver, med en drejescene. Fremstillet af Teresa Kurkiewicz i 1986 – III præmie; inventarnummer MHK 156/Xa; 67x36x18 cm.

30. Krakow-julekrybbe – middel størrelse, med en stor ørn på toppen. Fremstillet af Adam Samborski i 1987; inventarnummer MHK 171/Xa; 100x51x23 cm.

31. Krakow-julekrybbe – lille, med en scene om preussisk hyldest. Fremstillet af Jan Kirsz i 1987 – III præmie; inventarnummer MHK 172/Xa; 70x50x24 cm.

32. Krakow-julekrybbe – lille, bygget af en 8-årig pige, med dominerende i midten kugleformet kuppel med en halvmåne og en stjerne på toppen. Fremstillet af Rozalia Malik i 1987 – udmærkelse; inventarnummer MHK 174/Xa; 52x30x17 cm.

33. Krakow-julekrybbe – stor, med mange tårne og kupler. Fremstillet af Leszek Zarzycki i 1988 – I præmie; inventarnummer MHK 179/Xa; 160x100x43 cm.

34. Krakow-julekrybbe – middel størrelse, med en bred trappe, rigt udsmykket, bygget af elever. Fremstillet af Filip og Dawid Surmiak i 1993 – udmærkelse; inventarnummer MHK 205/Xa; 85x52x33,5 cm.

35. Krakow-julekrybbe – lille, med et ur placeret i midten. Fremstillet af Ryszard Kijak i 1988 – I præmie; inventarnummer MHK 181/Xa; 55x36x15 cm.

36. Krakow-julekrybbe – middel størrelse, med mosaikruder. Fremstillet af Roman Sochacki i 1991 – III præmie; inventarnummer MHK 195/Xa; 77x40x22 cm.

37. Krakow-julekrybbe – middel størrelse, med sidetårne med kugleformede kupler. Fremstillet af Andrzej Borucki i 1991 – udmærkelse; inventarnummer MHK 196/Xa; 89x62x21,5 cm.

38. Krakow-julekrybbe – middel størrelse, med mange mekanisk bevægede symbolske figurer og et midtertårn med kugleformet kuppel og en kronet ørn på toppen. Fremstillet af Andrzej Morański i 1992 – I præmie; inventarnummer MHK 199/Xa; 105x70x45 cm.

39. Krakow-julekrybbe – middel størrelse, slank, med mange tårne. Fremstillet af Witold Głuch i 1992 – III præmie; inventarnummer MHK 200/Xa; 126x67x33 cm.

40. Krakow-julekrybbe – meget stor, med en del af Słowackiego Teaters facade. Fremstillet af Eugeniusz Wołkowicz i 1994 – I præmie; inventarnummer MHK 209/Xa; 290x146x66 cm.

41. Krakow-julekrybbe – stor, med slanke tårne og figurer udført i trykt papir. Fremstillet af Stefan Mitka i 1946 – I præmie; inventarnummer MHK 7/Xa; 150x80x26 cm.

42. Krakow-julekrybbe – stor, med karakteristiske kupler. Fremstillet af Edward Wojciechowski i 1949 – III præmie; inventarnummer MHK 8/Xa; 120x71x29,5 cm.

43. Krakow-julekrybbe – middel størrelse, flere etager. Fremstillet af Tadeusz Ruta i 1945; inventarnummer MHK 9/Xa; 115x62x18 cm.

44. Krakow-julekrybbe – middel størrelse, med en kugleformet hjelm og et ur. Fremstillet af Jan Jędrzyszczyk i 1961; inventarnummer MHK 3/Xa; 116x75x37,5 cm.

45. Krakow-julekrybbe – meget lille, med tårne i form af fabriksskorsten og med Floriańska Porten i midten. Fremstillet af Jan Bieda i 1986; inventarnummer MHK 161/Xa; 15x8,5x6 cm.

46. Krakow-julekrybbe – meget lille, båret af „kolędniczy” (drenge, som gik fra hus til hus med julespil og samlede gaver eller penge). Fremstillet af Stefan Kawecki i 1986; inventarnummer MHK 154/Xa; 17x10x5,5 cm.

47. Krakow-julekrybbe – meget stor, med et urtårn i midten. Fremstillet af Jan Malik i 1976 – II præmie; inventarnummer MHK 32/Xa; 195x120x50 cm.

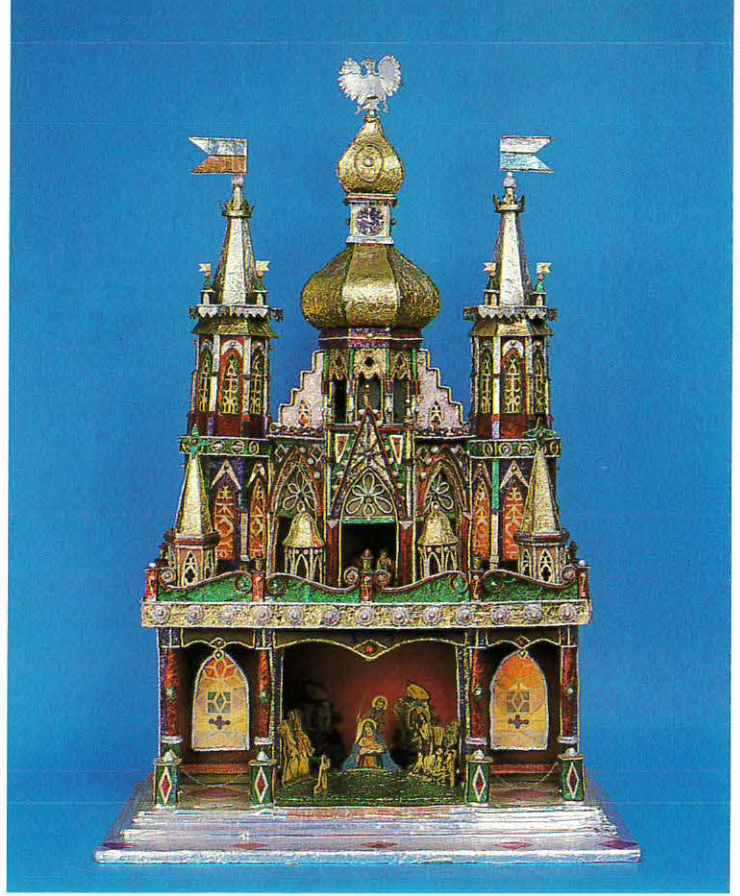
48. Krakow-julekrybbe – lille, med mange tårne. Fremstillet af Jan Bieda i 1995 – I præmie; inventarnummer MHK 212/Xa; 60x57x31 cm.

49. Krakow-julekrybbe – meget stor, med julespil på scenen. Fremstillet af Joanna og Piotr Stremecki i 1992 – udmærkelse; inventarnummer MHK 201/Xa; 235x107x60 cm.

50. Krakow-julekrybbe – lille, rigt udsmykket. Fremstillet af Marian Dłużniewski i 1989 – III præmie; inventarnummer MHK 188/Xa; 66x52x24,5 cm.

2. Julekrybbe af 1946 – fremstillet af Stefan Mitka.

3. Julekrybbe af 1961 – fremstillet af Jan Jędryszczuk.

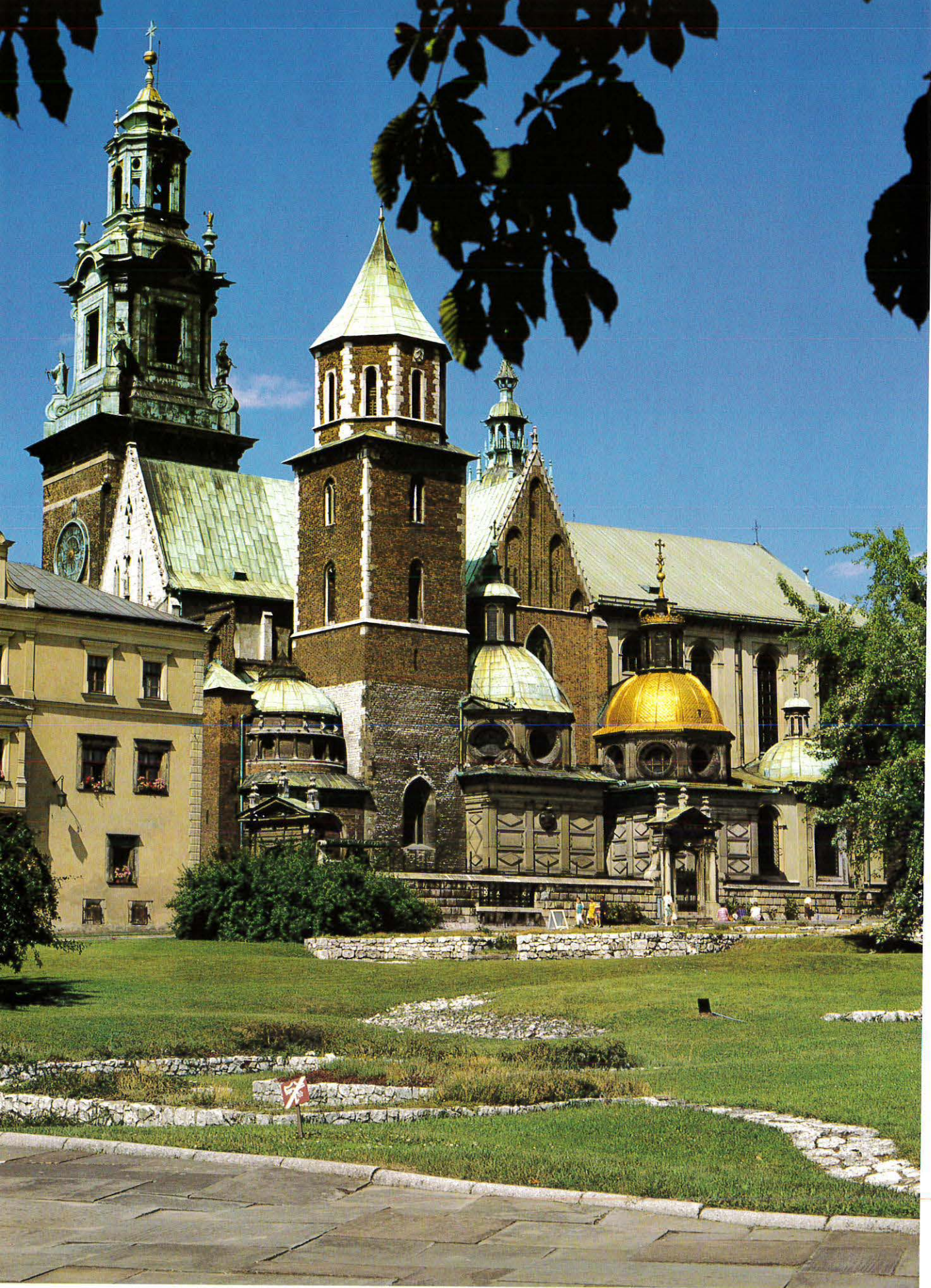
4. Julekrybbe af 1947 – fremstillet af Stefan Mitka.

5. Julekrybbe af 1949 – fremstillet af Edward Wojciechowski.

6. Julekrybbe af 1945 – fremstillet af Tadeusz Ruta.

7. Kraków Domkirken ved Wawel Slottet med gylden kuppel over Zygmunt kapellet.

8. En del af Tadeusz Gillerts julekrybbe med Zygmunt kapellets motiv.

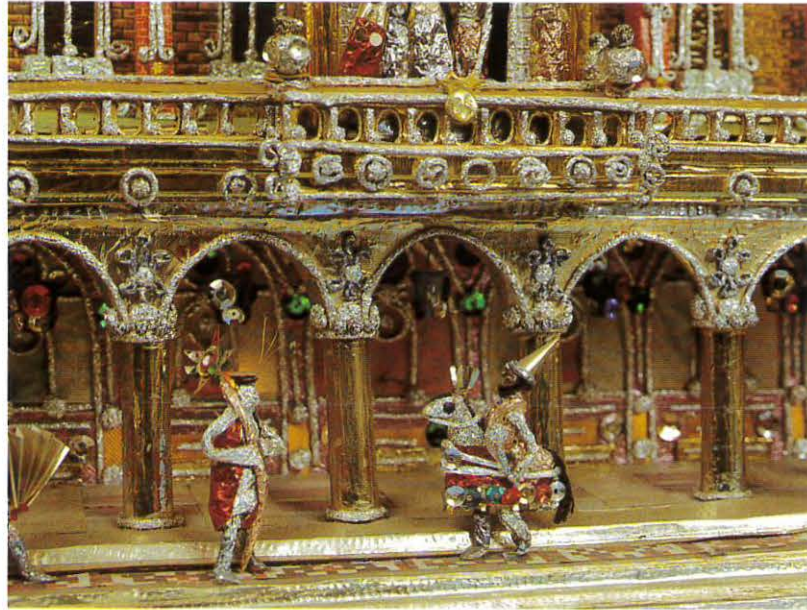

9. Julekrybbe af 1981 – fremstillet af Włodzimierz Malik.

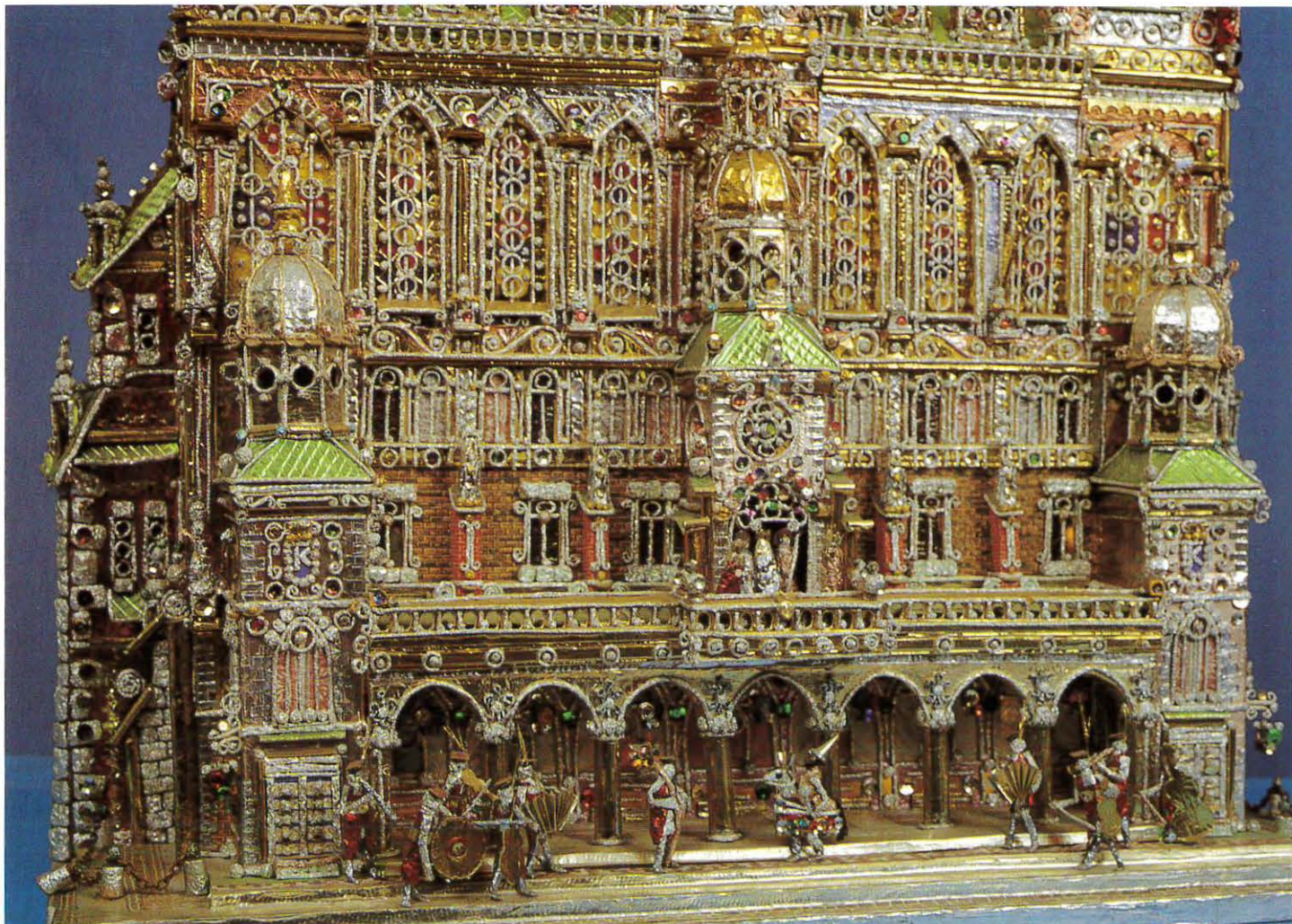

10. Julekrybbe af 1984 – fremstillet af Marian Windyka.

11. En del af Marian Windykas julekrybbe med Lajkonik på forgrund.

12. En del af Marian Windykas julekrybbe – Lajkonik med følge.

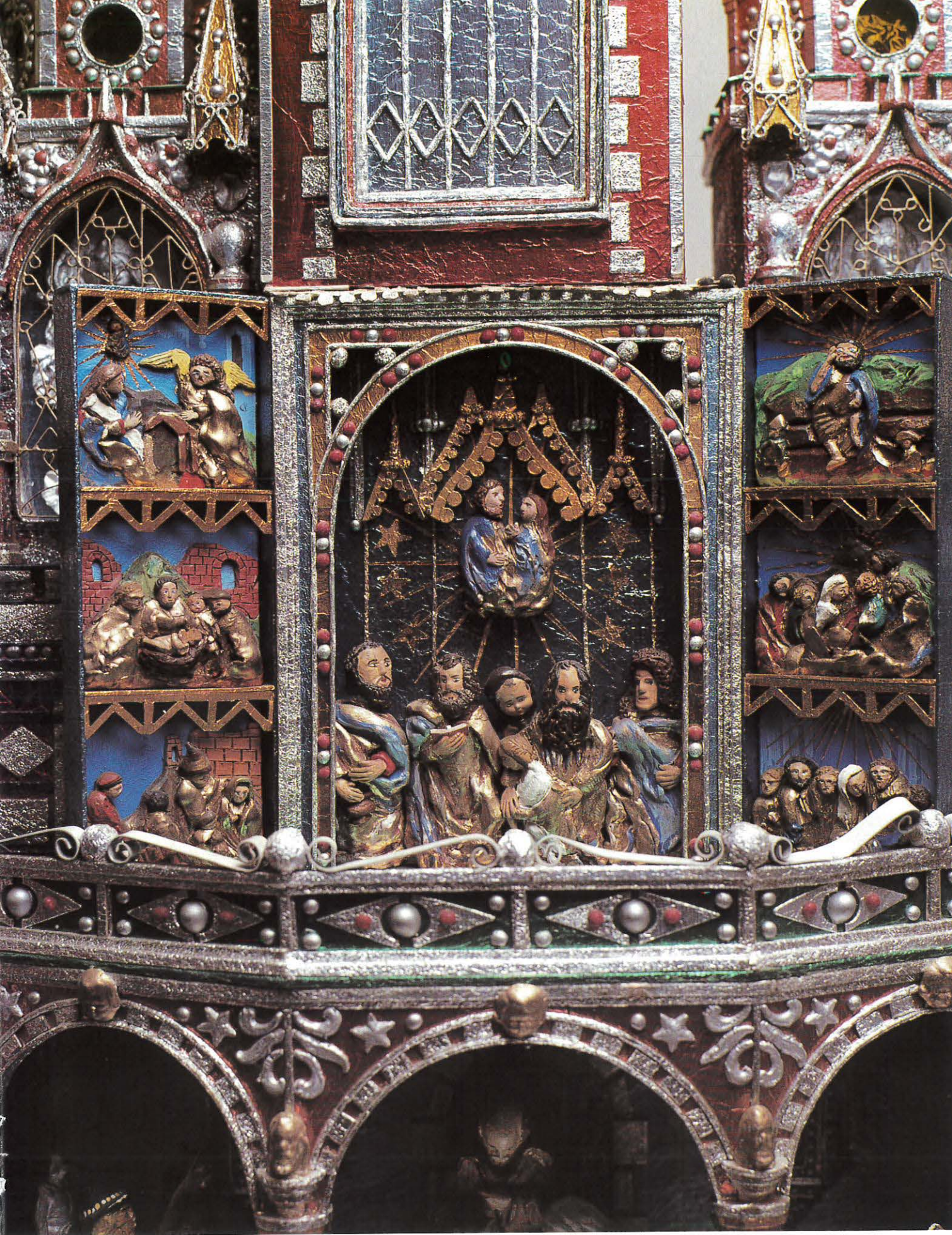
13. Sct. Maria Kirke i Hovedmarkedet.

14. Julekrybbe af 1886 – fremstillet af Maciej Moszew.

15. Middelalder alter af Wit Stwosz i Sct. Maria Kirke.

16. En del af julekrybbe fremstillet af Edward Romanik (1975) med Wit Stwoszs alter.

17. Udsigt fra Matejko Pladsen til Grunwaldzki mindesmærke og Barbakan samt til tårnene på Floriańska Porten og Sct. Maria Kirke.

18. Julekrybbe af 1984 – fremstillet af Michal Wincencik – med Barbakan og Floriańska Porten.

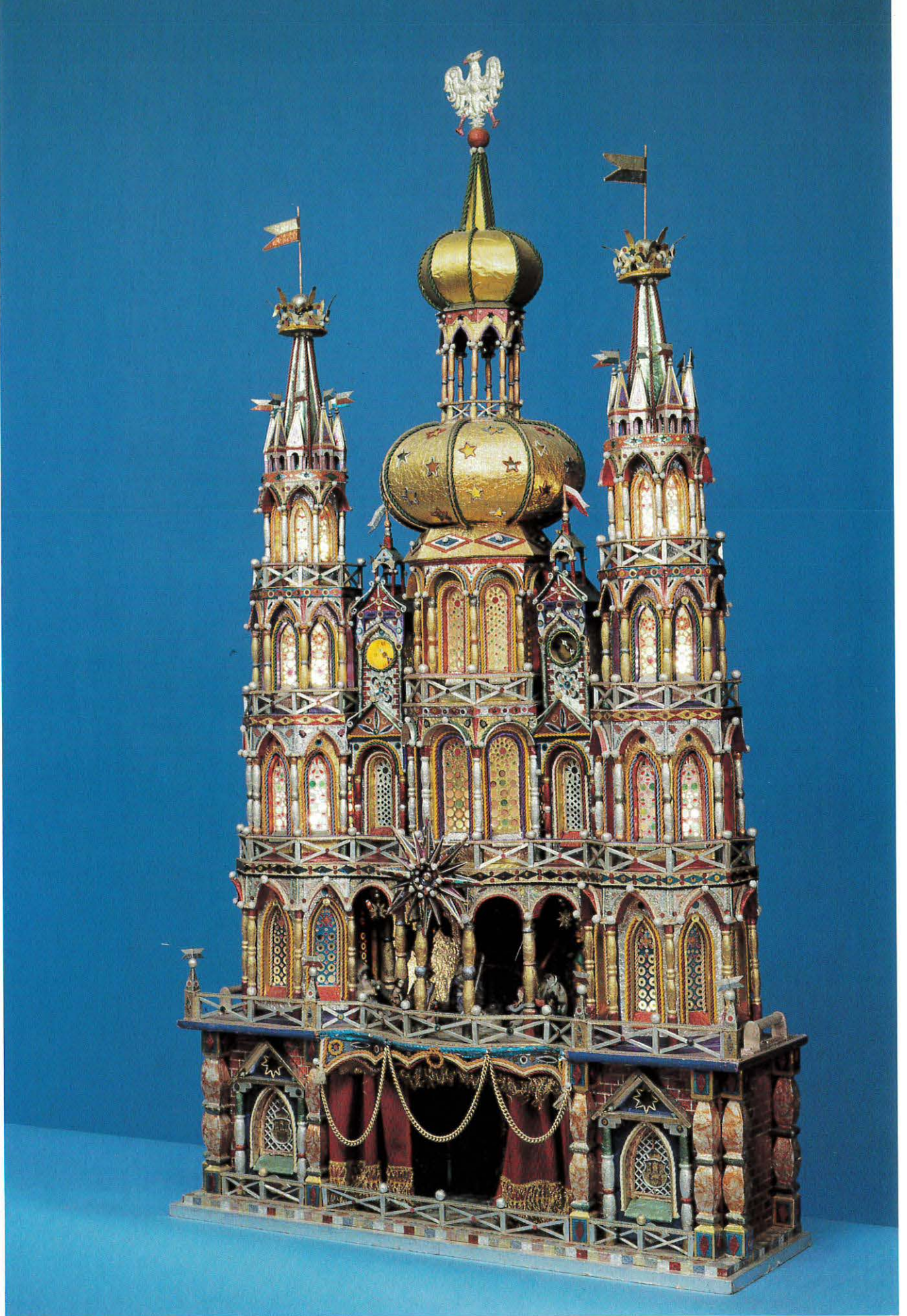
19. Julekrybbe af 1992 – fremstillet af Witold Gluch.

20. Julekrybbe af 1980 – fremstillet af Antoni Wolek.

21. Julekrybbe af 1986 – fremstillet af Stefan Kawecki.

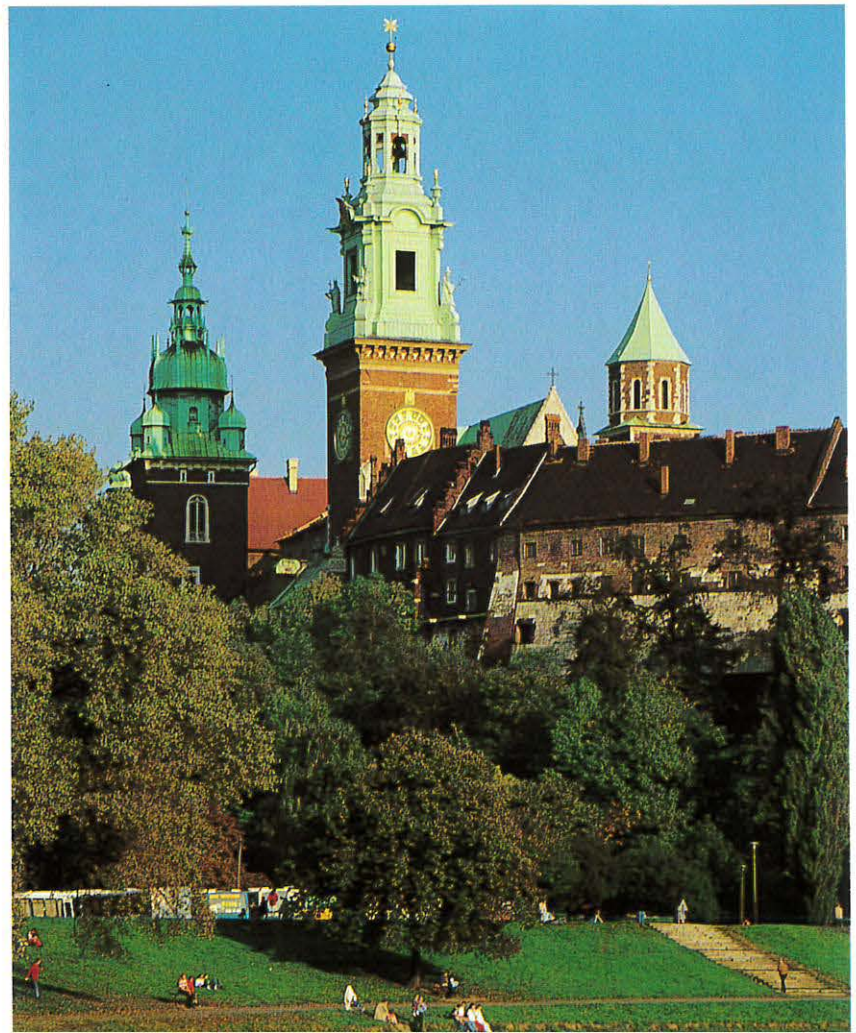
22. Julekrybbe af 1978 – fremstillet af Stanisław Paczyński.

24. En del af Roman Sochackis julekrybbe – sidetårnene efterligner Zygmunttårnet på domkirken ved Wawel.

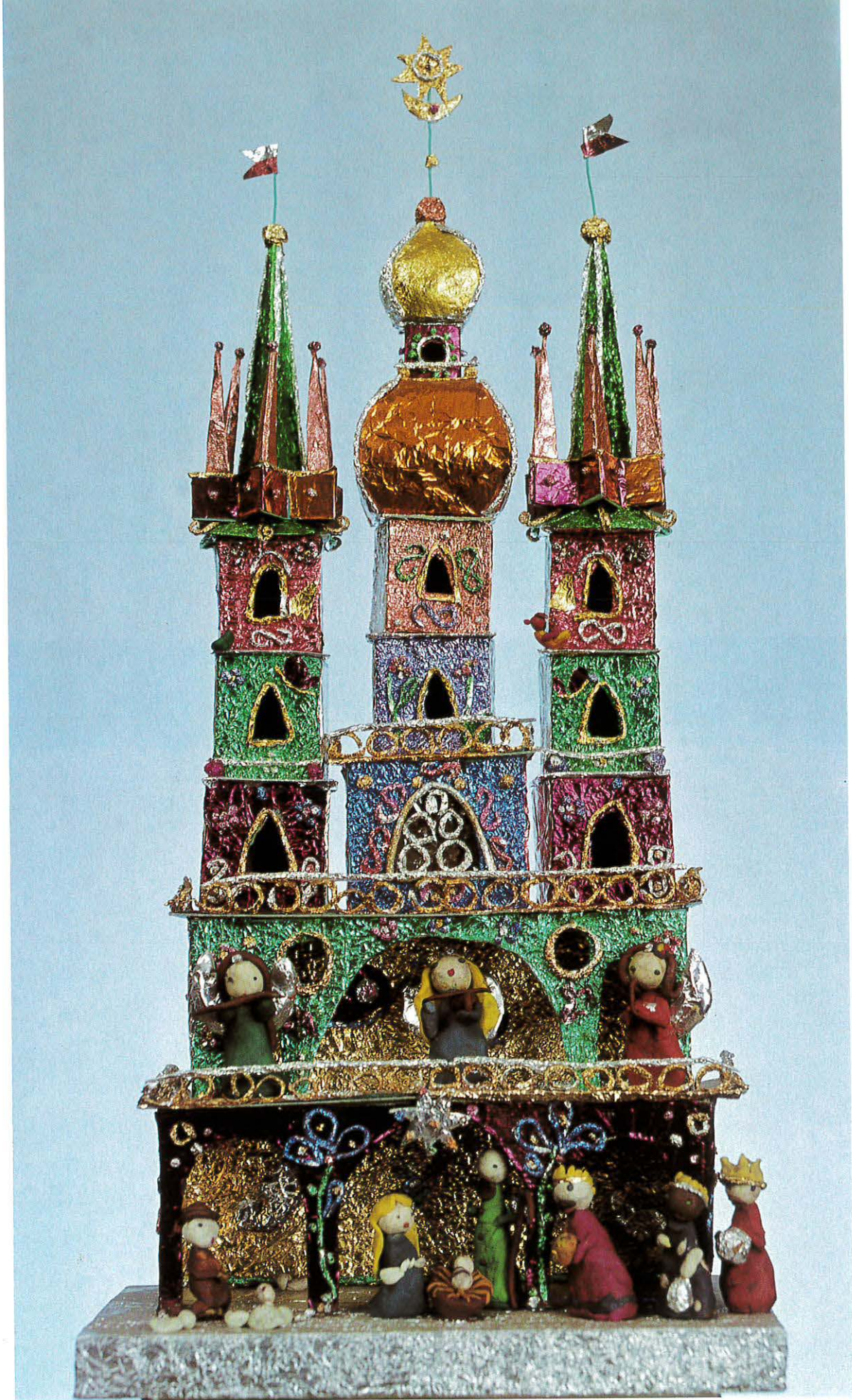
25. Tårnene på domkirken, fra venstre: Zygmunttårnet, Uretårnet og Sølvklokketårnet.

← 23. Julekrybbe af 1991 – fremstillet af Roman Sochacki – med mange elementer af Wawels arkitektur.

26. Julekrybbe af 1980 – fremstillet af Kazimierz Rozpędzik.

27. Børnejulekrybbe af 1987 – fremstillet af Rozalia Malik

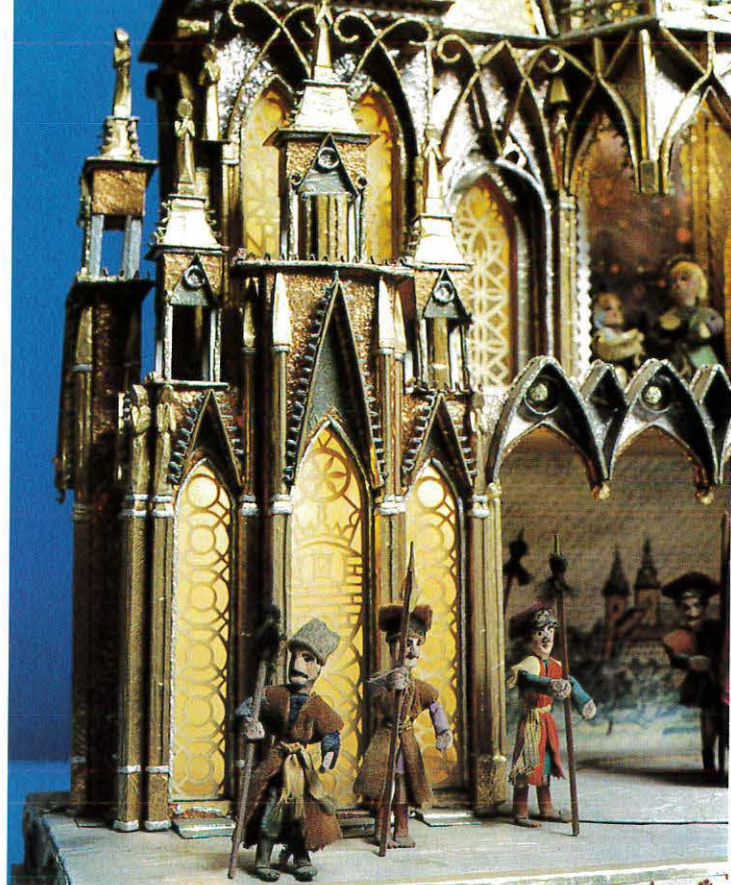
28. Tårnene på Sct. Maria Kirke med en del af Sukiennice (på forgrund).

29. En del af Teresa Kurkiewiczz julekrybbe af 1986, hvor tårnene efterligner dem på Sct. Maria Kirke.

30. Julekrybbe af 1968 – fremstillet af Zdzislaw Dudzik.

31. En del af Zdzislaw Dudziks julekrybbe – Lajkoniks følge.

32. En del af Witold Kaweckis og Dariusz Jakóbiaks julekrybbe.

33. Julekrybbe af 1984 – fremstillet af Witold Kaweckis og Dariusz Jakóbiak.

34. Julekrybbe af 1977 – fremstillet af Witold Gluch.

35. En del af Witold Gluchs julekrybbe med elementer af Hovedmarkedets bygninger (Sukiennice, Rådhuset).

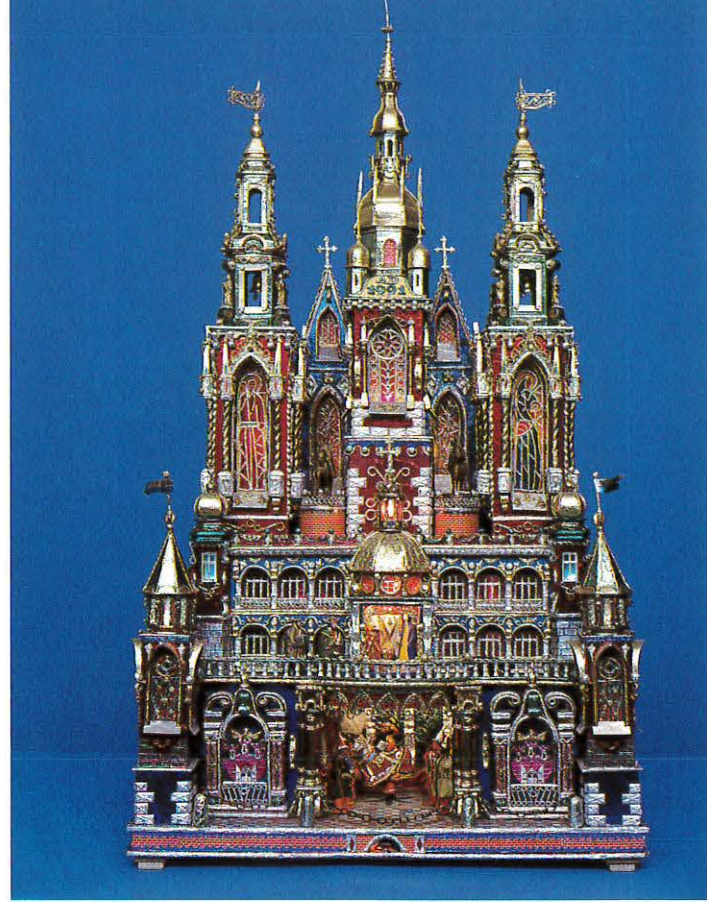

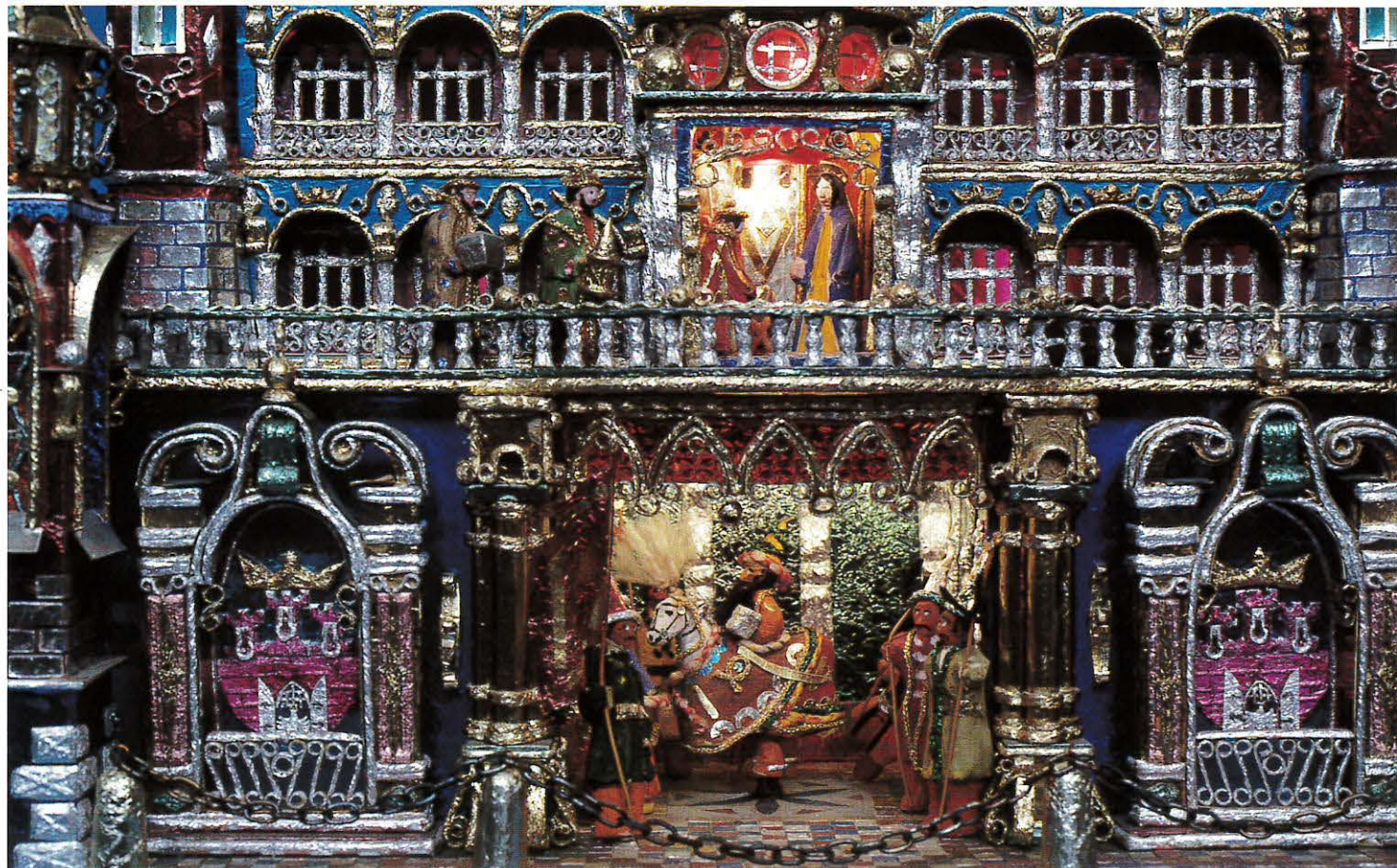
36. Lajkonik – folkeoptog typisk for Krakow.

37. En del af Roman Sohackis julekrybbe med elementer af søjlegang, som findes på Wawel Slottet.

38. Julekrybbe af 1991 – fremstillet af Roman Sohacki.

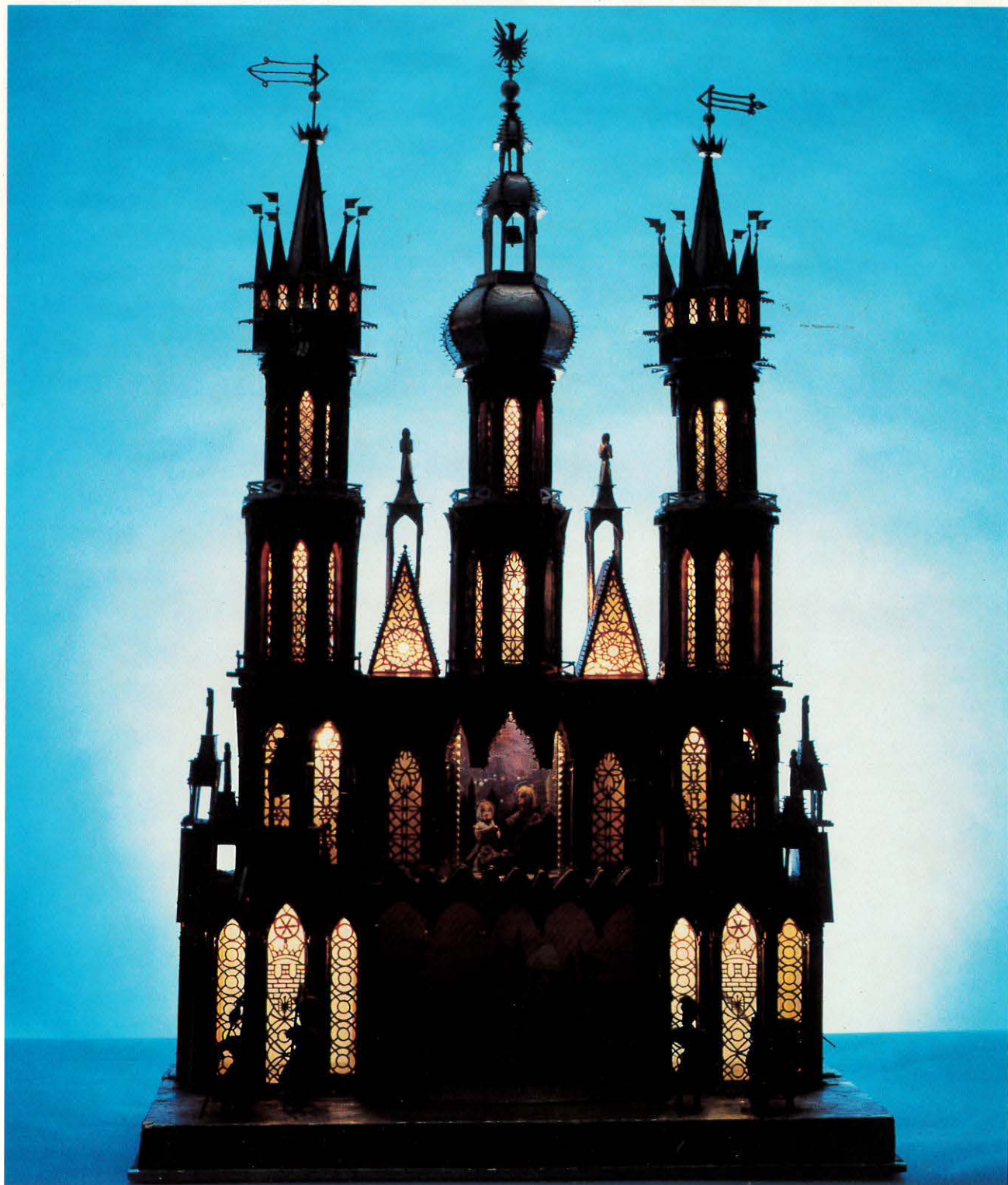

39. En del af Roman Sohackis julekrybbe – Lajkoniks følge.

40. Julekrybbe af 1985 – fremstillet af Tadeusz Żmirek – med Lajkonik.

JULEKRYBBER FRA KRAKOW

FORLAG „KARPATY” – ANDRZEJ ŁĄCZYŃSKI, KRAKOW
ISBN 83-85204-53-9